

Abimaterjal koolimetskonnade juhendajaile

I Eeltingimused koolimetskonna moodustamiseks

Koolimetskonda võib moodustada keskkooli, 8-kl.kooli või algkooli õpilastest koolides, kus on olemas selleks vajalikud eeldused. Tingimata tarvilikud on järgmised eeltingimused:

1. Vähemalt 20 metsamajanduse ja loodusehuvilist õpilast, kes soovivad vabatahtlikult osaleda koolimetskonna tegevusest ja omandada algteadmisi metsanduse alustest.

2. Koolist mitte liiga kaugel asuv, õpilastele ligipääsetav metsaosa, mille valdaja (metsamajand, sovhoos, kolhoos) nõustub andma kooli šefluse alla "koolimetsana". Soovitav on looduslikult ilmelt võimalikult mitmekesine, mitte alla 50-60 ha (suuremates koolides - mitte alla 200 ha) suurusega metsaosa, kus leidub mitmes vanuses puistaid. Koolimets võib paikneda ka mitme eritükina.

3. Üks või rohkem metsamajanduse töötajat, kes nõustuksid hakkama tulevase koolimetskonna tegevuse erialaseks juhendajaks ja pidama teoreetilisi ning praktilisi õppusi metsanduse alustest.

4. Üks või rohkem kutselist õpetajat, kes nõustuksid endale võtma koolimetskonna tegevusest osalevate õpilaste üldjuhendamise koolis (koostöös vastavate metsamajanduse töötajatega).

Juhul, kui üks eelnimetatud tingimustest puudub, pole õige koolimetskonna moodustamisega kiirustada, sest väljavatted viljakaks tegevuseks on siis ebasoodsad. Võimaluse korral tuleb asja algatajail siiski jätkata ettevalmistustööd vajalike eelduste loomiseks järgmiseks õppeaastaks.

II Koolimetskonna moodustamine ja dokumentatsioon

Otstarbekas on moodustada koolimetskond ühe, kahe või rohkema klassi õpilastest. Hästi sobivad selleks VI, VII, VIII ja IX klassid (neist valida mõned klassid tervikuna), soovi korral võib valida ka V ja X klassi. Eeltingimuseks on vasta-va klassi õpilaste enamiku (või näiteks ka pioneerirühma) sellekohane põhimõtteline otsus. Tõrvete klassi komplektide puhul kujuneb koolimetskonna tegevuse juhendamine mitmes suhtes lihtsamaks, kui paljudest erinevatest klassidest pärinevate õpilasgruppide puhul. Väiksemates koolides võib koolimetskond olla ka ülekoolliline, alates V klassist. Sel juhul tuleb tegevusplaani võetavaid üritusi ja õppusi muidugi kokku sobitada kooli teiste huvialaringide klassivälise tegevusega.

Pärast eelnevat kooskõlastamist sõlmitakse juhendava asutuse (metsamajandi, metskonna, kolhoosi, sovhoosi) ja kooli juhtkonna vahel kirjalik leping, milles on toodud koolimetskonna eraldatava maa-ala kirjeldus, mõlema lepinguosalise kohustused koolimetskonna tegevuse abistamisel ja juhendajate nimed. Seejärel kutsutakse kokku asjast huvitatud õpilaste üldkoosolek, kus tulevased juhendajad selgitavad koolimetskonna kui vabatahtliku huvialaringi otstarvet ja tutvustavad sellega kaasnevaid ülesandeid, ühtlasi ka sõlmitud lepingu üksikuid sätteid.

Üldkoosolek võtab vastu otsuse koolimetskonna moodustamisest, kiidab heaks sõlmitud lepingu, kinnitab liikmete nimistiku, määrab ametikohtade arvu ja jaotab ametid üheks aastaks. Samal koosolekul määratakse koolimetskonna nõukogu, kuhu ametikoha järgi peaksid kuuluma koolimetskonna metsaülem (ühtlasi nõukogu esimees), abimetsaülem ja raamatupidaja ning üldjuhendav õpetaja, peale nende veel 4-6 aktiivsemat õpilast koolimetskonna metsatennikute ja metsavahtide seast.

Nõukogu ülesandeks jääb koostada tegevusplaan, mis hõlmaks võimalikult kõiki koolimetskonna liikmeid vastavalt nende kalduvusele, huvialadele ja võimetele. Nõukogu organiseerib ühtlasi tegevusplaanis ettenähtud ülesannete täitmist ja ürituste läbiviimist, kusjuures nõukogu iga liige vastutab kindla tööloigu eest koolimetskonna töös.

Looduses tähistatakse koolimets vastavate siltidega, mis peavad sisaldama kooli nimetuse, koolimetsa (või antud metsatüki) pindala ja metsakvartalite numbrid. Sildid paigutatakse koolimetsa servadesse, teede või sihtide äärde.

Koolimetskonna dokumentatsiooni hulka kuulub protokolliraamat koolimetskonna üldkoosolekute ja nõukogu koosolekute kohta, kroonikaraamat (või päevik) koolimetskonna korraldatud ürituste kirjeldustega, tulude-kulude arvestamise raamat ja kaustad aruandluse ning kirjavahetuse kohta. Nimetatud dokumentide korrashoidmiseks määrab nõukogu vastutajad koolimetskonna liikmete hulgast. Koolimetsakond võib välja anda oma laualehte, fotolehte või seinalehte.

Koolimetskonna liikmeil on õigus kanda vastavat vormimätsi (ametikoha tunnustega) ja embleemi. Sel juhul võib ühistel ametlikel ja pidulikel kokkutulekutel rakendada sõjaväelist korda, nagu seda tehakse pioneerimalevas (pöördumised, raportid jm.).

III Osalejate arv ja ametikohtade jaotus

Koolimetskonna kui vabatahliku huvialaringi tegevusest osalejate arv ei tarvitse asimesel aastal olla suur. Sadadele õpilastele huvitava tegevuse leidmine võib esialgu nii juheldajaile kui ka valitud nõukogule kujuneda üle jõu käivaks. Seejärel võib koolimetsakond piirduda esialgu ühe või kahe klassi õpilastega. Järgmisel aastal võib klasside arvu suurendada, kui selleks soovijaid piisavalt leidub.

Sõltuvalt osalejate arvust ja koolimetskonna pindala suurusest tuleb otsustada, kui palju ametikohti moodustada ja kuidas neid õpilaste vahel jaotada. Kõige lihtsam on seda teha 20-30 osaleja puhul: metsaülem, 1-2 abimetsaülemat, 3-5 metsatehnikut, raamatupidaja (või asjaajaja) ja metsavahid. Iga metsakvartali kohta võib määrata ühe metsatehniku ja kuni 5-6 metsavahti. Suurema arvu õpilaste puhul võib koolimetskonna põhikoosseisu juurde määrata veel nn. praktikandid nooremate klasside õpilastest. Põhikoosseisu lahkumisel (kooli lõpetamisel või muudel põhjustel) määratakse udaspidi nendä asemele esmajoones praktikandi staatuse läbi teinud õpilasi.

Kui koolis tegutseb loodusesõprade ring, mille eesmärgid suurelt osalt ühtuvad koolimetskonna kavandatavate üritustega, võib ringi liikmed arvata koolimetskonna koosseisu eraldi sektsioonina, mis tegutseb eriprogrammi kohaselt. Loodusesõprade ringi liikmed ei tarvitse, (kuid soovi korral võivad) töötada koolimetskonna ametikohtadel.

Soovi korral koolimetskonna ametikohti mitmekesistada täiendavate kohtadega, nagu metsamajanduse meistrid (ülesandeks teatavate tööde juhtimine ja organiseerimine), metsapatoolog (spetsialiseerub metsakahjurite ja puude seenhaiguste uurimisele), looduskaitseinspektorid, metsakorralduse salga liikmed eesotsas salga ülemaga (ülesandeks koolimetsa kaartide ja skeemide koostamine ning metsamajandamise projektiga tutvumine), teadusliku uurimisrühma liikmed (ülesandeks loodusvaatluste ja uurimiste kavandamine ning organiseerimine), matkajuhid (ülesandeks loodusmatkade juhtimine ümbruskonnas) jne. Kui taolisi täiendavaid ametikohti läheb korda komplekteerida asjast huvitatud õpilastega, kujuneb see suureks abiks koolimetskonna nõukogule ja juhendajaile, ehkki esialgu nende suunamine nõuab omajagu tööd.

Koolides, kus metsandushuvilisi leidub rohkesti, ja koolimetsa pindala ületab 300-400 ha, võib igale vanuserühmale (klassile) eraldada teatava arvu metsakvartaleid, nimetades selle metsaosa metsajaoskonnaks. See võimaldab igas jaoskonnas moodustada samad ametikohad nagu metaskonnas, eesotsas jaoskonna metsaülemaga. Sellisel juhul võib koolimetskonna ülemat nimetada peametsaülemaks.

IV Tegevusplaani koostamine ja kinnitamine

Ettepanekuid tegevusplaani koostamiseks võivad teha ja esitada kõik koolimetskonna liikmed. Metsaülem koos nõukogu liikmetega arutab ettepanekuid läbi ja kooskõlastatult juhenda-va õpetajaga koostab tegevusplaani kas poolaastaks (1.okt.ku- ni 1 aprillini ja 1.apr. kuni 1.oktoobrini) või terveks aas- taks. Üritused näidatakse kuude lõikes, kuupäevad võib täpsus- tada hiljem. Otstarbekas on tegevusplaani kavandamisel kasuta- da tabelivormi järgmise näidise kohaselt:

. . . . . kooli metaskonna tegevusplan 1.apr.1974-1.okt.1974

Jrk. nr.	Ürituse nimetus	Osavõtjad	Aeg	Vastutav õpilane	Juhen- daja	Täit- mine

Ülesanded tuleb jaotada võimalikult aasta kõigile kuude- le. Ka suvisele õppevaheajale nahtagu ette mitmesuguseid jõu- kohaseid ülesandeid, nagu loodusvaatlused, metsavalveteenis- tuse ja roheliste patrullide ülesanded, soovi avaldanud õpi- laste tasulised tööd jm. Kui sobivaid töid leidub koolimetsa maa-alal, tuleb neid ette näha esmajoones seal. Koolimetskon- na liikmete tegevus võib aga laieneda ka väljaspoole koolimet- sa - kohalikus riigimetskonnas, sovhoosi- või kolhoosimetsas.

Tegevusplaani võetavad üritused ja ülesanded peaksid

olema võimalikult mitmekesised ja pakkuma rahuldust erinevate huvidega õpilastele. Neid võib üldjoontes jaotada järgmiselt:

1) Loodusvaatlused ja uurimused, mida võib kavandada nii kollektiivselt kui ka individuaalselt, sõltuvalt õpilaste huvist asja vastu. Osale õpilastest võib ülesandeks anda näiteks puude, põõsaste, rohttaimede ja sammalde liigilise koostise selgitamise koolimetsas. Sama ülesande võib teistele anda imetajate, lindude või putukate fauna osas. Võib alustada ka pikemaajalisi fenoloogilisi vaatlusi metsapuude või pargipuude lehtimise, õitsemise ja viljumise ning seemnesaagikuse kohta. Võib loendada, mõõta ja skemaatilisele kaardile kanda koolimetsas (või ka naabruses) leiduvad metsakuklase pesad, samuti ravimtaimede ja looduskaitsealuste taimede leiukohad ümbruskonnas. Võib teha vaatlusi lindude pesakastide asustatuse selgitamiseks, abistada ornitolooge linnupoegade rôngastamisel, vaadelda rändlindude minekut ja saabumist. Koolimetsas esinevate metsakahjurite ja seenahaiguste leviku selgitamine on samuti tänuväärne ülesanne. Muidugi ei tarvitse kõiki loetletud ülesandeid tööplaani võtta samal aastal, vaid järk-järgult.

Algajale võib vaatlus- ja uurimisülesandeid anda grupiti - näiteks 3 kuni 5 õpilase kohta üks eespool nimetatud teemadest. Sama teema võib jagada ka metsakvartalite viisi, kusjuures igale õpilasgrupile jääksid vaatlused ühel või kahel teataval metsakvartalil samade juhtnööride kohaselt. Tavaliste vaatluste kokkuvõtted ja üldistused pikema aja kohta võivad osutada küllaltki hinnatavaiks.

2) Metsamajanduslikud ja metsakaitselikud tööd. Paljust võimalikest tööliikidest võetagu plaani vaid alaealistele lubatud jõukohased tööd. Teised metsale tarvilikud tööd, nagu metsaraie, kraavide kaevamine jm. füüsiliselt jõudu nõudvad tööd jäetagu teha riigimetskonna kaadritöölistele. Lastele sobivatest töödest nimetagem näiteks metsaistutamist ja -külvi, metsakultuuride täiendamist ja hooldamist, looduslikule metsauuendusele kaasaaitamist, töid metsataimlas ja puukoolis, ilupuude- ja -põõsaste seemnete varumist, käbide korja-

mist langetatud puudelt, okste ja risu koristamist hooldusraielankidelt ning trassidelt, looduskaitseobjektide, parkide ja puhkemetsade heakorrastamist, haljasalade rajamist ja kor-
rastamist, kasulikele lindudele pesakastide valmistamist ja
ülespanekut, lindudele ja metsloomadele lisaööda varumist
ning talvist lisaöötmist, söödasööme valmistamist, metsa-
kuklaste pesade varustamist kaitseraamidega ja pesade ümber-
asustamist (paljundamist), metsakahjurite bioloogilist, meh-
haanilist ja metsamajanduslikku tõrjet.

3) Metsavalve ja patrullteenistuse ülesanded on eriti
olulised kevadsuvisel tuleohtrikul ajal. Kui koolimets asub
käidavas rahvarikkas kohas ja hõlmab puhkemetsi, võib metsade
tuleohutuse, looduskaitse ning kalakaitse eeskirjade täitmise
pidev kontroll sageli vältida suuri kahjustusi. Metsavalve
teenistust ja patrullimist võib korraldada ka "roheliste pat-
rullide" poolt. Kõige sobivam on seda esialgu teha koos mõne
täiskasvanuga -- riikliku metsavalve töötajaga või looduskait-
seinspektoriga, kes annaksid õpilastele edasi vajalikke kogemusi.

Metsas keelatud kohas ja keelatud ajal avastatavad kus-
tutamata lõkked kuuluvad kohesele kustutamisele. Metsatule-
kahju avastamisel on kiire tegutsemine, seejuures ka riikli-
kule metsavalvele teatamine, eriti oluline. Suurt abi saavad
õpilased osutada arvatavate loodusrüüstajate, vetereostajate,
prahivedajate, metsarikkujate, salaküttide või röövkalapüüd-
jate sõidukite numbrite kindlakstegemisega ja riiklikule met-
savalvele teatamisega. Üldise kohustusena kontrollivad kooli-
metskonna kõik liikmed oma kaasõpilaste tuleohutuse ja loodus-
kaitse eeskirjade täitmist ning looduses õiget käitumist.

4) Metsanduse ja looduskaitse aluste tundmaõppimise ees-
märgil peab koolimetskonna tegevusplaan sisaldama ka liikmete
osavõtu vastavatest loengutest ning praktilistest õppustest.
Piiratud ulatuses (1-2 korda kuus) saab seda kavandada klas-
siväliselt, nagu seda enamikes koolimetskondades tehaksegi.

Veelgi paremaid võimalusi pakub edaspidi metsanduse ja looduskaitse õpetamine fakultatiivkursuse korras. 1974.a. algul ilmuvad trükist ENSV Haridusministeeriumi väljaandena bioloogia fakultatiivkursuste programmid, mis saadetakse rajoonide ja linnade haridusosakondadesse. Koolidel, kes selleks soovi avaldavad, võimaldub alates 1974.a. sügisest metsanduse aluseid õpetada fakultatiivselt VIII ja IX klassis (à 35 tundi) ning looduskaitse aluseid X klassis (35 või 70 tunni ulatuses). Peale selle on võimalik VIII klassis õpetada (35 tundi) ka veel koduümbruse kujundamist. On loomulik, et nende fakultatiivsete õppeainete õpetamist peaks organiseerima esmajoones koolides, kus on moodustatud või kavatakse moodustada koolimetskonnad. Seejuures on metsamajandite ülesandeks kontakti astuda ja igati propageerida ning abistada metsanduse ja looduskaitse õpetamist võimalikult paljudes koolides. Ilma metsamajanduse ja looduskaitse spetsialistide osavõtuta võib taoliste fakultatiivkursuste korraldamine kujuneda väheedukaks. Fakultatiivkursuste õpetamisel tasub kool tunnitasu ka metsamajanduse töötajaile (ettenähtud määrade järgi).

Kui koolis õpetatakse fakultatiivkursusena metsanduse aluseid või looduskaitset, võib koolimetskonna üldkoosolek vajaduse korral vastavate klasside õpilased ajutiselt vabastada koolimetskonna jooksvatest ametiülesannetest, sest fakultatiivkursuse programm hõlmab nagunii piisaval määral vastavasisulist tegevust. Vabanenud ametikohtadele määratakse senikauaks teiste klasside õpilased.

5) Temaatilised näitused, konverentsid, ekskursioonid ja muud üritused. Tegevusplaani võetagu tingimata ka mõned suuremad ühised ettevõtmised, mille peamiseks või kaasorganiseerijaks on koolimetskond. Soovitav on korraldada näitusi ja temaatilisi konverentse näiteks järgmistel teemadel: metsad ja elukeskkond, uute metsade rajamine; metsas leiduvad ravimtaimed ja marjad, sügisseened, metsa linnustik, imetajad met-

sas, kahjulikud ja kasulikud metsaputukad, metsakahjurite biotõrje, looduskaitse (antud rajoonis, Eesti NSV-s, NSV Liidus), metsatulekahjud jne.

Eksponaatide kogumine ja valmistamine ürituste ettevalmistamise käigus annavad õpilastele juurde rohkesti kasulikke teadmisi ja kogemusi. Aja jooksul kogutud materjali võib kasutada hiljem metsa- ja looduse kabinetide organiseerimiseks. Koolimetskonna liikmeile kavandatavad ekskursioonid valitagu sellised, mis oleksid seotud metsanduse, looduskaitse ja haldustusega.

V Aruandlus, rahalised vahendid ja nende kasutamine

Koolimetskonna liikmete tegevuse kajastamiseks on otstarbekas sisse seada aruandlus. Esialgu võib seda teha samade näitajate lõikes, mida sisaldab perfokaart-koondaruanne "Klassiväline töö bioloogias". Oluline on eraldi arvestus koolimetskonna liikmete ja kogu kooli kohta tervikuna, mis võimaldab vajalikke kokkuvõtteid esitada ka võistluse "Kaitseme loodust" rajooni- või linnakomisjonile.

Töid, mida saab väljendada arvudes, saab perfokaardil eraldi näidata: kool tervikuna - murrujoone peal, sellest koolimetskonna liikmete töö - murrujoone all. Samal põhimõttel tuleks näidata ka muude ürituste arv, osavõtjate arv jne. Vajaduse korral võib perfokaardile lisada lühike seletuskiri. Olgu meenutatud, et võistluse tulemuste põhjal toimub koolimetskondade premeerimine eraldi.

Koolimetskonna rahalised tulud koosnevad peamiselt liikmete poolt metsamajanduslikel töödel ühiselt teenitud töötasust. Sellele võivad mõnikord lisanduda ka veel saadud rahalised preemiad ja toetused. Õpilaste ühiskondlikult kasuliku töö taastamisel ja saadud summade kasutamisel tuleb lähtuda koolidele saadetud ENSV Haridusministeeriumi käskkirjaga 23.maist

1967.a. kinnitatud juhendist (vt. "ENSV Haridusministeeriumi käskkirjad ja juhendid" nr.3, 1967.a.). Kui laekunud summasid koheselt ei kasutata, kantakse need Riigipanka kooli erivahendite arvele.

Summasid kasutatakse reeglina koolimetskonna huvides, kusjuures nende kasutamise eesmärgi määrab koolimetskonna nõukogu (või metस्कonna üldkoosoleku) ettepanekul kooli õppenõukogu. Kollektiivselt teenitud töötasu ja muid laekunud summasid kasutatakse näiteks ekskursioonide ja klassivaliste ürituste korraldamiseks, suvistes puhke- ja õppelaagrites õpilaste toitlustamiseks, koolimetskonna embleemide ja rinnamärkide hankimiseks, koolimetskonna tegevuses eriti silmapaistnud õpilaste premeerimiseks jne.

Tehtud kulutustest peavad säilima kuludokumendid. Tulude- kulude eriarvestuse pidamise võib teha ülesandeks koolimetskonna raamatupidajale, kes oma töös juhindub rajooni haridusosakonna keskraamatupidamise ja kooli juhtkonna näpunäidetest.

Kooli erivahendite arvele ei tarvitse kanda õpilaste poolt teenitud kogu töötasu. Suvisel õppevaheajal või muul ajal pikemat aega metsamajanduslikel või muudel töödel töötavatele õpilastele on otstarbekas tasu maksta individueaalselt. Ka sel juhul võivad koolimetskonna liikmete poolt täidetud töömahud kajastuda koolimetskonna tegevuse aruandluses.

Koolimetskonna tegevusega on seotud ka rohkesti ülesandeid, mis tasustamisele ei kuulu (näiteks metsavalve ja patrullteenistus, fenoloogilised vaatlused ja uurimised jne.) Ka nende arvel võib õpilastele arvestada suviste ühiskondlikult kasuliku töö tunde. Kui osa õpilaste või õpilasrühmade tegevus sel alal on eriti silmapaistev, võib neid premeerida esemeliste kingitustega ja aukirjadega metsamajandi või kooli poolt.

Võimaluse korral on soovitatav metsamajandil premeeri-
da ka metstkondade töötajaid, samuti koolide juhtkonda ja õpe-
tajaid, kes koolimetskonna tegevuse mitmekesistamiseks on ak-
tiivselt kaasa aidanud.

Selgituseks. Eespool toodud soovitused ja juhised on
kooskõlastatud ENSV Haridusministeeriumi vastavate osakonda-
dega. Nende koostamisel on põhiliselt peetud silmas kooli-
metstkondade kogemusi NSV Liidu vennasvabariikides ja Eesti
NSV-s. See ei väldi sugugi võimalusi rakendada koolimetskonna
tegevuses muidki kohalikele oludele sobivaid ja huvitavaid
mooduseid.

Koostas: A.Merihein

ENSV teeneline metsakasvataja

Tallinn,
1.veebruar 1974.a.